



UNIVERSITÀ DI NAPOLI "L'ORIENTALE"  
DIPARTIMENTO DI STUDI LETTERARI,  
LINGUISTICI E COMPARATI

НЕАПОЛСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ОРИЕНТАЛЕ“  
ДЕПАРТАМЕНТ ЗА ЛИТЕРАТУРНИ, ЛИНГВИСТИЧНИ  
И СЪПОСТАВИТЕЛНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ



**БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА:  
ПЪТИЩА ПРЕЗ МУЛТИКУЛТУРНИЯ СВЯТ**

LA LINGUA, LA LETTERATURA  
E LA CULTURA BULGARA:  
PERCORSI ATTRAVERSO IL MONDO MULTICULTURALE



СБОРНИК С ДОКЛАДИ ОТ МЕЖДУНАРОДНА  
БЪЛГАРИСТИЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ  
НЕАПОЛ

*18 - 21 ноември 2021*

UNIVERSITÀ DI NAPOLI “L’ORIENTALE”  
DIPARTIMENTO DI STUDI LETTERARI, LINGUISTICI  
E COMPARATI

НЕАПОЛСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ОРИЕНТАЛЕ“  
ДЕПАРТАМЕНТ ЗА ЛИТЕРАТУРНИ, ЛИНГВИСТИЧНИ  
И СЪПОСТАВИТЕЛНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

**БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА:  
ПЪТИЩА ПРЕЗ МУЛТИКУЛТУРНИЯ СВЯТ**

**LA LINGUA, LA LETTERATURA E LA CULTURA  
BULGARA:  
PERCORSI ATTRAVERSO IL MONDO  
MULTICULTURALE**

СБОРНИК С ДОКЛАДИ ОТ МЕЖДУНАРОДНА  
БЪЛГАРИСТИЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ  
НЕАПОЛ

*18 – 21 ноември 2021*

Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“  
София, 2022

СБОРНИКЪТ СЕ ИЗДАВА С ФИНАНСОВАТА ПОДКРЕПА НА  
МИНИСТЕРСТВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА, РЕПУБЛИКА  
БЪЛГАРИЯ

ПОД ПАТРОНАЖА НА Н.ПР. ТОДОР СТОЯНОВ – ПОСЛАНИК НА  
БЪЛГАРИЯ В ИТАЛИАНСКАТА РЕПУБЛИКА

В настоящия сборник са включени доклади, представени на Международната българистична конференция „Българският език, литература и култура: пътища през мултикултурния свят“, проведена през м. ноември 2021 г. в Неаполския университет „Ориентале“. Домакин на събитието е Департаментът за литературни, лингвистични и съпоставителни изследвания в партньорство с: Министерството на образованието и науката на Република България, Болонския университет, Департамента за писмен и устен превод, СУ „Св. Климент Охридски“, Асоциация на лекторите по български език, литература и култура, Българския културен институт в Рим, асоциацията „България – Италия“, Националното издателство „Аз-буки“, Асоциацията за българска култура „Будител“ – Неапол.

В конференцията взеха участие учени и преподаватели от 23 европейски университета от 13 държави, лектори по български език, литература и култура, студенти от Гърция, Италия, България и Украйна, културни дейци, журналисти и издатели

---

## **БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА: ПЪТИЩА ПРЕЗ МУЛТИКУЛТУРНИЯ СВЯТ СБОРНИК С ДОКЛАДИ**

### **Съставители:**

доц. д-р Татяна Лекова, д-р Мая Падешка

### **Редактори:**

д-р Мая Падешка, д-р Ласка Ласкова, Фабио Аштар Теларико

### **Рецензенти:**

проф. д-р Йовка Тишева, проф. д-р Тодор Христов

**Художник на корицата:** Иво Христов

**Стилист-коректор:** Анелия Врачева

**Предпечат:** Национално издателство „Аз-буки“, [www.azbuki.bg](http://www.azbuki.bg)

ISBN 978-619-7667-38-7

## СЪДЪРЖАНИЕ

### **ВЪВЕДЕНИЕ / INTRODUZIONE**

*Татяна Лекова, Мая Падешка / Tatiana Lekova, Maja Padeška*

Среща на българисти и слависти в Неапол в навечерието на 80-годишния юбилей на Катедрата по български език в Университета „Ориентале“

Incontro di studiosi bulgaristi e slavisti a Napoli alla vigilia dell'80° anniversario della Cattedra di lingua bulgara dell'Università "L'Orientale" ..... 7

### **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД. МЕТОДИЧЕСКИ ТРАЕКТОРИИ / IL BULGARICO COME LINGUA STRANIERA. TRAIETTORIE METODOLOGICHE**

*Антония Радкова / Antonia Radkova*

Референтни равнища в обучението по български език като чужд

Livelli di riferimento nell'insegnamento del bulgaro come lingua straniera ..... 18

*Ивана Давитков / Ivana Davitkov*

Някои наблюдения върху усвояването на българския аорист от чужденци (върху материал от обучението на сръбски студенти)

Alcune osservazioni sull'assimilazione dell'aoristo bulgaro da parte degli stranieri (basato su materiale inerente alla formazione degli studenti serbi) ..... 29

*Йорданка Велкова / Jordanka Velkova*

Картината на Ван Гог „Спалня в Арл“ като дворец на паметта

La Camera ad Arles di Van Gogh come palazzo della memoria ..... 40

*Мая Падешка / Maja Padeška*

За мястото и значението на обучението по синтаксис при изучаването на български език като чужд

Importanza e luogo dell'apprendimento della sintassi del bulgaro come lingua straniera ..... 49

*Лоренцо Тестини / Lorenzo Testini*

Преподаването на българския език като чужд език –

анализ на предизвикателствата и предимствата като преподавател италианец

L'insegnamento della lingua bulgara agli italiani: analisi delle difficoltà

e dei vantaggi in qualità di professore madrelingua italiano ..... 62

*Илияна Димитрова / Ilijana Dimitrova*  
Социокултурната информация в учебници по български език за чужденци  
и начините за нейното представяне  
Elementi socio-culturali nei manuali di lingua bulgara per stranieri e modalità  
della loro presentazione..... 66

*Илияна Генеv-Пухалева / Ilijana Genev-Puhalewa*  
Лексикалните колекции в чуждоезиковото обучение  
Conoscenze lessicali nell'insegnamento delle lingue straniere..... 79

*Илиана Чекова / Iliana Ćekova*  
Българските фолклорни приказки – сюжети и преподаване в чуждоезикова среда  
Racconti popolari bulgari – insegnamento in un ambiente germanofono,  
traduzioni e bibliografia ..... 87

*Генчо Банев / Guenĉo Banev*  
Студентските конкурси по българистика в Атинския  
университет, 2016 – 2022  
I concorsi studenteschi di bulgaristica presso l'Università  
di Atene, 2016 – 2022 ..... 101

**ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА: ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПОДХОДИ /  
LETTERATURA E CULTURA: APPROCCI DI RICERCA**

*Амелия Личева / Amelia Liĉeva*  
Конвертируема ли е българската литература?  
La letteratura bulgara contemporanea è convertibile? ..... 121

*Стилиян Стоянов / Stilian Stojanov*  
Литературоцентризмът като проблем при възприемане на българската литература  
Il letteraturo-centrismo come problema nella percezione  
della letteratura bulgara..... 126

*Антоанета Алипиева / Antoaneta Alipieva*  
Българи срещу българи („Цената на златото“ и „Завръщане“ от Генчо Стоев)  
Bulgari contro bulgari (“The Price of Gold” and “Homecoming” di Genĉo Stoev).. 133

*Таня Стоянова / Tania Stojanova*  
За природата и функциите на фантастичното в романа  
„Човекът, който вижда всичко“ от Емил Коралов  
Sulla natura e le funzioni del fantastico nel romanzo  
“L'uomo che può vedere tutto” di Emil Koralov ..... 140

*Александър Панов / Aleksandър Panov*

Христо Ботев, Карло Пизакане и Луиджи Меркантини: три забележителни фигури на европейското духовно единство, които днес са перфектните непознати  
Hristo Botev, Carlo Pisacane e Luigi Mercantini: tre notevoli figure dell'unità spirituale europea, che oggi sono dei perfetti sconosciuti..... 147

*Младен Влашки / Mladen Vlaški*

Пловдив и българската белетристика  
Plovdiv e la narrativa bulgara..... 157

**ЕЗИКЪТ – ТЕОРЕТИЧНИ И ПРИЛОЖНИ ТРАЕКТОРИИ /  
LA LINGUA – TRAIETTORIE TEORICHE E APPLICATE**

*Галина Петрова / Galina Petrova*

За функцията на *си* като частица в безлични предикативни конструкции  
La funzione della particella *si* (си) nelle costruzioni predicative impersonali..... 169

*Андреана Ефтимова / Andreana Eftimova*

Изразяването на искреност като условие за оценка на истинността на съобщението  
L'espressione della sincerità come condizione per valutare l'autenticità del messaggio ..... 177

*Руска Станчева / Ruska Stančeva*

Йерархизиране на книжовните норми според езиковите нагласи на българите  
Gerarchizzazione delle norme letterarie secondo gli atteggiamenti linguistici dei bulgari..... 188

*Георги Христовски / Gueorgui Hristovskiy*

Два теста за идентифициране на фонологичните репрезентации на корени на думи, завършващи на обструентна и сонорна съгласна, с изпадаща гласна ъ ([ə]) в българския език  
Due test per identificare la rappresentazione fonologica dei cluster fono-ostrueti, [ə]-zero alternati in posizione radico-finale in Bulgaro..... 200

*Катажина Попова / Katazhina Popova*

Лингвокултурологични аспекти в обучението по българска фразеология  
Aspetti linguistico-culturali nell'insegnamento della fraseologia bulgara..... 211

**ЛИТЕРАТУРНИ И КУЛТУРНИ ПРОЕКТИ. АНТРОПОЛОГИЯ И ФОЛКЛОР /  
PROGETTI LETTERARI E CULTURALI. ANTROPOLOGIA E FOLKLORE**

*Гинка Бакърджиева / Ginka Bakardžieva*

Защо собствените имена създават затруднения при превод?  
Perché i nomi propri creano difficoltà nella traduzione?..... 224

*Венета Янкова / Veneta Jankova*

„Видяната България“. Бележки към две унгарски книги от 30-те години на XX в.  
Immagini visive della Bulgaria vista dagli ungheresi (anni '30 e '40).  
Note a due libri ungheresi degli anni '30..... 236

*Мария Жерева / Maria Žereva*

Съвременната българска езикова ситуация в Унгария  
Una prospettiva contemporanea sulla diffusione della lingua bulgara in Ungheria... 253

*Красимира Колева / Krasimira Koleva*

Феноменът „скрита“ българска идентичност в мултиетническите Западни Балкани  
Il fenomeno dell'identità bulgara „nascosta“ nei multietnici Balcani occidentali..... 259

### **СТУДЕНТСКИ ФОРУМ / FORUM STUDENTI**

*Фабио А. Теларико / Fabio A. Telarico*

From ethnic conflict to ethnic peace... and how not to backslide: Lessons to learn from  
Bulgaria's history of inter-ethnic relations  
Dal conflitto etnico alla pace etnica... e come non tornare indietro: lezioni da imparare  
dalla storia delle relazioni interetniche in Bulgaria..... 266

*Анџи Караџи / Anthi Karaiti*

Видове алтернативен туризъм и възможности за развитие в България  
Diversi tipi di turismo alternativo e potenziali di sviluppo in Bulgaria ..... 278

*Хрисула Кирицу, Севестиани Данали / Chrysoula Kyritsou, Sevastiani Danali*

The Macedonian Questions in the Context of the Politics of the Neighbouring  
Balkan Countries  
Le questioni macedoni nel contesto della politica dei paesi balcanici confinanti..... 287

*Манолис Марагос / Manolis Maragos*

Сравнение между притежателните местоимения в руския и българския език  
от гледна точка на гръцките студенти ..... 296  
Un confronto tra pronomi possessivi in russo e bulgaro dal punto di vista  
degli studenti greci .....

*Екатерини Маразудаки, Алфия Хусайнова / Ekaterini Maragoudaki, Alfia Khusainova*

The Reception of Modern Greek Poetry in Bulgaria. Bulgarian Anthologies during  
the Second Half of the 20th Century  
La ricezione della poesia greca moderna in Bulgaria. Antologie bulgare durante  
la seconda metà del XX secolo ..... 302

*Въведение*

## **СРЕЩА НА БЪЛГАРИСТИ И СЛАВИСТИ В НЕАПОЛ В НАВЕЧЕРИЕТО НА 80-ГОДИШНИЯ ЮБИЛЕЙ НА КАТЕДРАТА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В УНИВЕРСИТЕТА „ОРИЕНТАЛЕ“**

**Татяна Лекова  
Мая Падешка**

*Неаполски университет „Ориентале“*

**Резюме.** Текстът съдържа информация за международната научна конференция за българисти и слависти „Българският език, литература и култура – пътица през мултикултурния свят“, проведена през м. ноември в Неаполския университет „Ориентале“. Представа накратко организацията и основните тематични направления, както и изнесените доклади.

**Ключови думи:** конференция; български език, литература и култура; славянски езици

## **INCONTRO DI STUDIOSI BULGARISTI E SLAVISTI A NAPOLI ALLA VIGILIA DELL'80° ANNIVERSARIO DEL DELLA CATTEDRA DI LINGUA BULGARA DELL'UNIVERSITÀ “L'ORIENTALE”**

**Tatiana Lekova  
Maya Padeshka**

*University of Naples L'Orientale*

**Abstract.** The text contains information about the international scientific conference for Bulgarians and Slavists Scholars “Bulgarian language, literature and culture – roads through the multicultural world”, Naples University “L'Orientale”. It briefly presents the organization and the main thematic areas, as well as the presented reports.

**Keywords:** conference; Bulgarian language; literature and culture; Slavic languages

Важно събитие в научния живот на европейските българисти бе организираната от 18 до 21 ноември 2021 г. в Неапол международна конференция „Бъл-



гарският език, литература и култура – пътища през мултикултурния свят“. Замислена близо две години по-рано от Департамента за литературни, лингвистични и съпоставителни изследвания на Университета „Ориентале“ като една от първите по рода си срещи на българисти от различните университети и неколккратно отлагана поради пандемичната ситуация, идеята успя да привлече за участие в конферентната зала на Ректората на Университета „Ориентале“ учени и преподаватели от 23 европейски университета от 13 държави, лектори по български език и култура, студенти от Гърция, Италия, България и Украйна, културни дейци, журналисти и издатели. Научният форум се проведе под патронажа на Н.Пр. Тодор Стоянов – посланик на България в Рим, който лично присъства на откриването на събитието. Партньори на това значимо събитие бяха: Кампус Форли на Болонския университет, Министерството на образованието и науката, Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“, Българският културен институт в Рим, Асоциацията на лекторите по български език, литература и култура, СУ „Св. Климент Охридски“, асоциацията „Италия – България“, Асоциацията за българска култура „Будител“ в Неапол. Като гост на конференцията бе поканен писателят Георги Господинов – носител на литературната награда „Стрега“ за 2021 г.

Всъщност още в началото на ХХI век бяха правени опити за организиране на подобни срещи на специалисти по българистика в Италия, тъй като се отчиташе все по-належащата нужда от по-непосредствено общуване и съвместни инициативи между незначителния в наше време брой учени, занимаващи се със славистика. Преди повече от едно десетилетие колегите Яня Йерков и рано напусналата ни Искра Ликоманова събраха за първи път в римския университет „Сапиенца“ преподавателите българисти, работещи в Италия, за да споделят своите научни постижения и проекти на конференцията под надслов „В лабораторията на италианската българистика“ (2010), като докладите им бяха публикувани в посветения на българистичния форум брой на сп. *Ricerche slavistiche*.

Важна стъпка в това отношение бяха и организираните четири години поред Дни на българската култура „Познаваш ли България? (Conosci la Bulgaria?)“ от колегите от Департамента за устен и писмен превод на Болонския университет във Форли. Инициативата, създадена от Лектората по български език, литература и култура в Болонския университет, постави началото на „италианските“ срещи на лектори и студенти българисти. Възстановен бе и конкурсът за млади преводачи от италиански на български език „Леонардо Пампури“.

През последните години със затихването на пандемията от КОВИД-19 и намаляването на интереса към изучаването на южнославянските езици и литератури в Италия и в Европа все по-осезателно се чувстваше нуждата от актуализиране на методиката и търсене на нови подходи за привличане и мо-

тивирани на студентите в изучаването на българския език, както и модернизиране на обучението в епохата на дигиталните технологии. Беше назрял моментът за дискусия върху проблемите и перспективите пред преподавателите, изследователите и специалистите българисти. Инициативата да се съберат изследователи и преподаватели по българистика, беше поета от Департамента за литературни, лингвистични и съпоставителни изследвания на Неаполския университет „Ориентале“, съхранил осемдесетгодишната традиция на преподаване на български език и литература. В него изучаването на българския език, водещо началото си още от 30-те години на XX век със семинарни занятия по български език, получава официален статут на академична катедра, заедно с полски, по време на войната през есента на 1942 г. по инициатива на уважавания учен, литературен критик и преводач проф. Енрико Дамяни (1892 – 1953).

Енрико Дамяни – известен славист и българист, е създател на Катедрата по славянски литератури в Университета „Сапиенца“ в Рим още през далечната 1929 г. Именно той е ученият, който също през 1942 г. основава и Катедрата по италианска филология в Софийския университет.

Основен организатор на Международната научна конференция беше Катедрата по български език, българска литература и славянска филология на Университет „Ориентале“. Сред поканените бяха не само специалисти по български език, литература и култура, но и колеги, които се занимават със съвременни, славянски и други езици и литератури, образователни и културни дейци. Инициативата имаше за цел не само да се инициира диалог с културите на различните народи, но и да се отворят маси за дискусия, съпоставка и дебат в няколко направления на изследване:

– равностетка и перспективи на българистиката в Италия и в другите страни на Европа, в които се преподава българският език; дебат за научните постижения на италианските и чуждестранните българисти; новите методически подходи в националната и чуждестранната българистика; съвременното състояние и новите изследователски тенденции; културни, имагологични, преводачески изследвания и други изследователски дисциплини, като литературна критика, обща лингвистика, езикознание, глотодидактика, компаративистика, антропология, социология, история, изследвания върху традиционни и дигитални медии, кино и театър;

– българистиката пред предизвикателствата на XXI век (българският език, литература и култура в контекста на световните трансформации; българският език, литература и култура и новите медии; българската съвременна литература и емиграционна литература; литературният превод; положението на преподаването на българския език в славянските страни и в Европа, промени в съвременните езици; българският език в други езикови и културни контексти, рецепция и културно посредничество; проблеми на идентичността, стереотипи;

– преподаването на български език (академично преподаване на българския език като втори или избираем в съвременните условия; проблеми и перспективи пред лекторатите по български език и култура в Европа; дистанционно обучение по български език; преподаване на българския език като чужд L2; обучение на деца и възрастни от българската диаспора в чужбина).

По време на конференцията се състоя и кръгла маса на тема „Лекторатите – лаборатории за съвременна българистика“ с участието на експерти от Министерството на образованието и науката и Асоциацията на лекторите по български език, литература и култура. Включиха се присъстващите на събитието лектори от Атина, Будапеща, Лисабон, Неапол, Форли, Лондон, Дъблин, Сегад, Белград, Солун, Фрайбург, Прага, Кьолн, Мелитопол. Освен текущи проблеми, свързани с организацията, дейността, функциите и мисията на лекторатите в задграничните университети, кръглата маса даде възможност да се представят редица проекти и постижения на лекторите и на техните студенти. Впечатлиха изказванията на ас. Генчо Банев (Атина), д-р Красимира Колева (Мелитопол) и доц. Илиана Чекова (Кьолн), които представиха богата проектна дейност и иновации в работата със студенти българисти. Това още веднъж потвърди необходимостта от разумна и целенасочена държавна политика за поддържане на задграничната българистика и по-специално – на лекторатите, които, поради своята специфика, се наложиха като „лаборатории“, от които тръгват редица новости и тенденции в чуждестранната българистика.

Научната програма на конференцията беше открита от четири пленарни доклада, които очертаха дискуссионните посоки по време на научните сесии. Проф. Амелия Личева (СУ „Св. Климент Охридски“) очерта възможностите пред съвременната българска литература да бъде „конвертируема“ за света, да потърси своята тематична отвореност и близост със „света“. Проф. Георги Минчев (Университет в Лодз) насочи дискусията в посока на идеологическата трактовка на богомилството след 1940 г. и неговата употреба за политически цели. Докладът на проф. Марина ди Филипо (Университет „Ориентале“, Неапол) насочи вниманието на публиката към учебното съдържание в изучаването на руски език като чужд от студенти, а проф. Петя Осенова (СУ „Св. Климент Охридски“) „откри“ голямата тема за трансграничната българистика и подготовката на специалисти в тази област.

Първата научна сесия обедини доклади под надслова „Български език като чужд: методически траектории“. По време на сесията се представиха разнообразни доклади, в които акцент бяха: дидактическите ресурси при изучаване на български език като чужд за напреднали (Надежда Сталянова, Елена Крейчова); проблеми и пътища за тяхното преодоляване при изучаване на български език от италиански студенти (Лоренцо Тестини, Мая Падешка); споделен институционален опит при организирано обучение по български език като чужд (Билиана Тодорова, Гергана Падарева-Илиева); техники и похвати при

изучаване на български език от английски студенти (Йорданка Велкова); анализ на учебното съдържание по български език като чужд и идеи за неговото оптимизиране и сертифициране (Антония Радкова, Ивана Давидков); социокултурни аспекти на учебното съдържание по български език като чужд (Илијана Димитрова, Илијана Генев-Пухалева).

Втората научна сесия – „Литература и култура: изследователски подходи“, представи богата гама от наблюдения върху различни аспекти и периоди на българската литература в генеалогичен и съпоставителен план. Антоанета Алипиева (Белградски университет) разгледа фигурата на помаците в романите на Генчо Стоев. Изследователката заяви тезата, че тази фигура е изкривена в българското културно съзнание от господстващата доскоро национална идеология. Стилијан Стоянов (ЮЗУ „Неофит Рилски“) говори за литературоцентризма при възприемане на българската класика, за това как българинът традиционно изгражда „образ на света“ през литературата и нейните ценности. Таня Стоянова от Университета в Солун се спря на романа на Емил Коралов „Човекът, който вижда всичко“ в контекста на българската фантастика за деца. Интерес с оглед на „италианската“ тема в българската литература предизвика докладът на Александър Панов – лектор в Болонския университет, на тема: „Христо Ботев, Карло Пизакане и Луиджи Меркантини: три забележителни фигури на европейското духовно единство, които днес са „свършените непознати“. Авторът се спря на малко известен факт в нашата литературна история, свързан именно с връзката между Христо Ботев и Карло Пизакане, от една страна, и поета Луиджи Меркантини, от друга. Темата за „чуждото“/ другия в нашата литература беше подхваната и в следващите два доклада: в доклада на Йордан Ефтимов, но през обрнатата оптика на „завръщащите се“ в България образували се българи – от утопичната мечта за учение в странство в „Под игото“ през „Пази, боже, сяпа да прогледа“ до Чудомир и Алек Попов; през критичната позиция на Димитър Камбуров (Тринити колидж, Дъблин), който изследва съдбата на „българските книги“, написани от автори с български произход на различен от българския език.

Сесията продължи с доклада на Цветана Георгиева (УниБИТ, София), която се спря на фигурата на бог Пан в творчеството на поетите от *Fin de siècle* Христо Ясенов, Емануил Попдимитров и Людмил Стоянов, и приключи с интересното интердисциплинарно изследване на Младен Влашки (Университет във Фрайбург) за визиите на Пловдив в българската литература.

Следващата научна сесия беше посветена на езикови проблеми („Езикът – теоретични и приложни траектории“). Бяха изнесени доклади, засягащи конкретни системноезикови явления в съвременния български език, метамодели и бази данни, въпроси от историята на българския език, проблеми на нормата и узуса, социокултурни и социолингвистични аспекти при усвояване на българска фразеология, стилистични явления. Доклади представиха Галина

Петрова (Бургаски университет „Проф. д-р Асен Златаров“), Ласка Ласкова (СУ „Св. Климент Охридски“), Светлана Славкова (Болонски университет, Кампус Форли), Георги Христовски (Лисабонски университет), Руска Станчева (Институт за български език, БАН), Андреана Ефтимова (СУ „Св. Климент Охридски“), Деница Димитрова (СУ „Св. Климент Охридски“), Катажина Попова (Бургаски университет „Проф. д-р Асен Златаров), София Мицова (ЮЗУ „Неофит Рилски“).

Научната програма продължи с доклади в тематичното направление „Литературни и културни проекти. Антропология и фолклор“. Ивица Бакович запозна публиката с курса по българско кино, организиран в Университета в Загреб. Гинка Бакърджијева – лектор по български език в Карловия университет в Прага, представи свои наблюдения в областта на превода на собствени имена. Венета Янкова (Университет ELTE, Будапеща) и Мария Жерева (СУ „Св. Климент Охридски“) говориха за образа на българите и българския език в Унгария, а Григор Григоров (Университет в Сегед) разказа за медицински рецепти, открити в средновековни български ръкописи.

Специална сесия беше отделена за докладите на студенти, изучаващи български или друг славянски език. Участие в сесията взеха Ребека Джили – понастоящем докторант по руски език в СУ „Св. Климент Охридски“, Фабио Теларико и Федерико Донадио – студенти от Университета „Ориентале“, Карина Топович от лектората по български език в Университета в Мелитопол, Украйна, както и студентите от Атинския университет с ръководител ас. Генчо Генчев – Манолис Марагос, Анти Караити, Екатерини Марагудаки, Алфия Хусаинова, Хрисула Кирицу, Севастиани Данали.

Впечатляващо бе разнообразието в подходите на участниците в международната конференция по българистика, но най-същественото е, че форумът даде възможност за конструктивен диалог и размяна на информация и мнения, установявайки по такъв начин връзка и обмен на идеи между най-различни направления в диахронното и синхронното изследване на българската култура и книжовност. Поради значимостта и разнообразието на представените теми, поради многостранността на извършените интердисциплинарни изследвания, проявата бе следена с особен интерес както от учени и изследователи, така и от студенти, специалисти и докторанти от университетите в Италия, които, макар и дистанционно, активно участваха в заседанията на научния форум.

Настоящият сборник съдържа част от представените по време на конференцията доклади. Изразяваме благодарност към Министерството на образованието и културата на Република България за финансовата подкрепа при издаване на настоящия сборник.

*Introduzione*

## **INCONTRO DI STUDIOSI BULGARISTI E SLAVISTI A NAPOLI ALLA VIGILIA DELL'80° ANNIVERSARIO DELLA CATTEDRA DI LINGUA BULGARA DELL'UNIVERSITÀ "L'ORIENTALE"**

**Tatiana Lekova**  
**Maja Padeska**

*Dipartimento di Studi Letterari, Linguistici e Comparati*  
*Università di Napoli "L'Orientale"*

La conferenza internazionale "Lingua, letteratura e cultura bulgara – Percorsi nel mondo multiculturale", organizzata dal 18 al 21 novembre 2021 a Napoli, è stata un evento importante nel percorso di continuo aggiornamento degli studiosi di tutt'Europa.

Progettata quasi due anni addietro dal Dipartimento di Studi Letterari, Linguistici e Comparati dell'Università "L'Orientale" come uno dei primi incontri in assoluto di studiosi bulgari provenienti da diverse università, la manifestazione è stata ripetutamente rinviata a causa della pandemia. Nondimeno, la nostra idea è riuscita ad attirare nella sala conferenze del Rettorato dell'Università "Orientale" di Napoli studiosi e docenti di lingua e cultura bulgara di 23 università europee e 13 Paesi, studenti presso università greche, italiane, bulgare e ucraine, nonché personalità dal mondo della cultura, del giornalismo e dell'editoria. La conferenza si è svolta sotto il patrocinio di Sua Eccellenza Todor Stoyanov, Ambasciatore della Repubblica di Bulgaria a Roma, che ha presenziato personalmente all'apertura dell'evento. L'Associazione Bulgaria-Italia e l'Associazione per la cultura bulgara "Buditel" di Napoli sono stati i nostri partner per questo importante evento. Inoltre, lo scrittore Georgi Gospodinov, vincitore del Premio Strega 2021, è stato ospite della conferenza.

Peraltro, essendosi riconosciuta l'urgenza di una comunicazione più immediata e di iniziative congiunte tra l'ormai esiguo numero di studiosi impegnati negli studi slavi, in Italia si è tentato di organizzare simili incontri di specialisti di bulgaristica già all'inizio del XXI secolo. Più di dieci anni fa, i nostri colleghi Ianya Yerkov e la prematuramente scomparsa Iskra Likomanova hanno riunito per la prima volta gli studiosi di bulgaristica in Italia presso l'Università di Roma la Sapienza in occasione del convegno intitolato "Nel laboratorio di studi bulgari italiani" (2010), per condividere i risultati delle loro ricerche e i loro progetti. Gli atti del convegno

sono stati pubblicati in un numero dedicato a tale simposio dalla rivista “Ricerche slavistiche”.

Anche le Giornate della Cultura Bulgara “Conosci la Bulgaria?“, organizzate per quattro anni di seguito dai colleghi del Dipartimento di Interpretazione e Traduzione dell’Università di Bologna a Forlì, sono state un passo importante in questo senso. L’iniziativa, ideata dal docente di Lingua, letteratura e cultura bulgara dell’Università di Bologna, ha segnato l’inizio degli incontri “italiani“ tra docenti e studenti di bulgaristica. È stato inoltre riproposto il concorso “Leonardo Pampuri“ per giovani traduttori dall’italiano al bulgaro.

Negli ultimi anni, dato il sempre minore interesse per lo studio delle lingue e letterature slave meridionali in Italia e in Europa, e grazie al progressivo scemare della pandemia da Covid 19, si è sentita sempre più l’esigenza di aggiornare la metodologia e di cercare nuovi approcci per coinvolgere e motivare gli studenti allo studio della lingua bulgara, nonché di modernizzare l’insegnamento nell’era della tecnologia digitale. I tempi erano ormai maturi per una discussione sui problemi e le prospettive degli insegnanti, dei ricercatori e degli specialisti bulgari. Il progetto di riunire ricercatori e docenti di bulgaristica è stato promosso dal Dipartimento di Studi Letterari, Linguistici e Comparati dell’Università degli Studi di Napoli “Orientale“, che ha alle spalle una lunga tradizione (80 anni) di insegnamento della lingua e della letteratura bulgara. Lo studio della lingua bulgara, che ha avuto origine negli anni ’30 con seminari in bulgaro, ha ottenuto lo status ufficiale di dipartimento accademico, insieme al polacco, nell’autunno del 1942, durante la Seconda Guerra Mondiale, su iniziativa dello stimato studioso, critico letterario e traduttore Prof. Enrico Damiani (1892 – 1953).

Enrico Damiani, slavista e bulgarista di fama, è stato il fondatore del Dipartimento di Letterature slave dell’Università Sapienza di Roma nel 1929 e, sempre nel 1942, del Dipartimento di Filologia italiana dell’Università di Sofia.

Il Dipartimento di Lingua bulgara, Letteratura bulgara e Filologia slava dell’Università “L’Orientale“ è stato l’organizzatore principale della Conferenza scientifica internazionale. Tra i partecipanti invitati non c’erano solo specialisti di lingua, letteratura e cultura bulgara, ma anche colleghi attivi nel campo delle lingue e letterature moderne, slave e non solo, nonché personalità del mondo dell’educazione e la cultura. L’iniziativa mirava non solo ad avviare un dialogo con diverse culture, ma anche ad aprire tavoli di discussione, confronto e dibattito in diversi ambiti di studio:

– un quadro generale e le prospettive della bulgaristica in Italia e negli altri paesi europei in cui si insegna la lingua bulgara; un dibattito sui risultati scientifici della bulgaristica in Italia e all’estero; nuovi approcci metodologici nella bulgaristica italiana e straniera; lo stato di avanzamento e le nuove tendenze della ricerca; gli studi culturali, visuali, di traduzione, la critica letteraria, la linguistica generale, la linguistica, la glottodidattica, gli studi comparativi, l’antropologia, la sociologia, la storia, la ricerca sui media tradizionali e digitali, sul cinema e sul teatro;

– Studi bulgari di fronte alle sfide del XXI secolo (lingua, letteratura e cultura bulgara nel contesto delle attuali trasformazioni globali; lingua, letteratura e cultura bulgara nei nuovi media; letteratura bulgara contemporanea e letteratura dell'emigrazione; traduzione letteraria; situazione dell'insegnamento della lingua bulgara nei paesi slavi e in Europa, cambiamenti nelle lingue contemporanee; lingua bulgara in altri contesti linguistici e culturali, ricezione e mediazione culturale; problemi di identità, stereotipi);

– Insegnamento della lingua bulgara (insegnamento accademico della lingua bulgara come seconda lingua o lingua elettiva nel contesto contemporaneo; problemi e prospettive per i docenti di lingua e cultura bulgara in Europa; insegnamento a distanza della lingua bulgara; insegnamento del bulgaro come L2 per stranieri; insegnamento a bambini e adulti della diaspora bulgara all'estero).

Durante la conferenza si è tenuta una tavola rotonda sul tema “I lettori – laboratori per gli studi bulgari contemporanei” con la partecipazione di esperti del Ministero dell'Istruzione e della Scienza e dell'Associazione dei docenti di lingua, letteratura e cultura bulgara. I relatori presenti all'evento provenivano da Grecia (Atene, Salonico), Ungheria (Budapest, Szeged), Portogallo (Lisbona), Italia (Napoli, Forlì), Regno Unito (Londra), Irlanda (Dublino), Serbia (Belgrado), Germania (Friburgo, Colonia), Repubblica Ceca (Praga), e Ucraina (Melitopol). Oltre alle questioni di attualità relative all'organizzazione, alle attività, alle funzioni e alla missione dei lettori nelle università all'estero, la tavola rotonda ha offerto l'opportunità di presentare una serie di progetti e di risultati ottenuti dai docenti e dai loro studenti. Le presentazioni di Genčo Banev (Atene), Dr. Krasimira Koleva (Melitopol) e Assoc. Prof. Iliana Čekova (Colonia), che ha presentato le attività del progetto e le innovazioni nel lavoro con gli studenti bulgari. Tutto ciò ha confermato ancora una volta la necessità di una politica statale ragionata e mirata per il supporto della bulgaristica all'estero e, in particolare, dei lettori che, per la loro specificità, si sono affermati come “laboratori” da cui provengono numerose innovazioni e tendenze nella bulgaristica all'estero.

Il programma scientifico della conferenza si è aperto con quattro relazioni plenarie, che hanno delineato gli indirizzi di discussione delle sessioni scientifiche. La Prof. Amelia Ličeva (Università di Sofia “St. Kliment Ohridski”) ha illustrato le potenzialità della letteratura bulgara contemporanea di essere “riconvertibile” al resto del mondo, di ricercare la sua apertura tematica e la sua vicinanza al “mondo”. Il Prof. Georgi Minczew (Università di Lodz) ha indirizzato la discussione verso l'interpretazione ideologica del bogomilismo post-1940 e il suo utilizzo a fini politici. La relazione del Prof. Marina Di Filippo (Università di Napoli “L'Orientale”) ha richiamato l'attenzione del pubblico sui contenuti curriculari nello studio del russo come lingua straniera da parte degli studenti, e il Prof. Petya Ossanova (Università di Sofia “St. Kliment Ohridski”) ha “scoperto” il grande tema degli studi bulgari transfrontalieri e della formazione di specialisti in questo ambito.



La prima sessione scientifica ha visto la presentazione di relazioni sul tema “Il bulgaro come lingua straniera: traiettorie metodologiche”. Durante la sessione sono stati presentati diversi lavori, incentrati su: risorse didattiche nell’apprendimento del bulgaro come lingua straniera per studenti avanzati (Nadezhda Stalyanova, Elena Kreychova); difficoltà e vie per il loro superamento nell’apprendimento del bulgaro da parte di studenti italiani (Lorenzo Testini, Maya Padeška); Esperienze istituzionali condivise nell’apprendimento organizzato del bulgaro come lingua straniera (Biljana Todorova, Gergana Padareva-Ilieva); tecniche di apprendimento del bulgaro da parte di studenti inglesi (Yordanka Velkova); analisi del contenuto didattico del bulgaro come lingua straniera e idee per la sua ottimizzazione e certificazione (Antonia Radkova, Ivana Davidkov); aspetti socioculturali del contenuto didattico del bulgaro come lingua straniera (Iliana Dimitrova, Iliana Genev-Pukhaleva).

La seconda sessione scientifica, “Letteratura e cultura: approcci di ricerca“, ha offerto un ampio spettro di osservazioni su diversi aspetti e momenti della letteratura bulgara in prospettiva genealogica e comparativa. Antoaneta Alipieva (Università di Belgrado) ha esaminato la figura dei Pomacchi nei romanzi di Genčo Stoev. La studiosa sostiene che questa figura è stata distorta nella coscienza culturale bulgara dall’ideologia nazionalista dominante fino al recente passato. Stiliyan Stoyanov (Università Sudorientale “Neofit Rilski“) ha parlato del centrismo letterario nella percezione dei classici bulgari e di come il bulgaro costruisca tradizionalmente un’“immagine del mondo“ attraverso la letteratura e i suoi valori. Tanya Stoyanova dell’Università di Salonicco “Macedonia“ ha discusso il romanzo di Emil Koralov L’uomo che vede tutto nel contesto della narrativa bulgara per ragazzi. “Hristo Botev, Carlo Pisacane e Luigi Mercantini: tre figure notevoli dell’unità spirituale europea che oggi sono dei “perfetti sconosciuti“. L’autore affronta un fatto poco noto della nostra storia letteraria, ovvero il rapporto tra Hristo Botev e Carlo Pisacane, da un lato, e il poeta Luigi Mercantini, dall’altro. Il tema dello “straniero“/altro nella nostra letteratura è stato toccato anche nei due interventi successivi: Il saggio di Yordan Eftimov, ma attraverso l’ottica rovesciata dei bulgari “di ritorno“ – dal sogno utopico di studiare in un Paese straniero in *Sotto il giogo*, attraverso gli occhi ciechi di Chudomir e Alek Popov; attraverso la posizione critica di Dimitar Kamburov (Trinity College, Dublino), che ha esplorato il destino dei “libri bulgari“ scritti da autori di origine bulgara in una lingua diversa dal bulgaro.

La sessione è proseguita con la relazione di Cvetana Georgieva (UniBIT, Sofia), incentrata sulla figura del dio Pan nelle opere dei poeti della Fin de siècle Hristo Yasenov, Emmanuil Popdimitrov e Lyudmil Stoyanov. A concludere è stata l’interessante ricerca interdisciplinare di Mladen Vlaški (Università di Friburgo) sulle rappresentazioni di Plovdiv nella letteratura bulgara.

La successiva sessione scientifica è stata dedicata alle questioni linguistiche (“Lingua – Traiettorie teoriche e applicate“). Sono state presentate relazioni su

fenomeni linguistici sistemici specifici della lingua bulgara moderna, metamodelli e banche dati, questioni di storia della lingua bulgara, problemi di norma e uso, aspetti socioculturali e sociolinguistici nell'acquisizione della fraseologia bulgara, fenomeni stilistici. Hanno presentato le proprie relazioni Galina Petrova (Università di Burgas "Prof. Asen Zlatarov"), Laska Laskova (Università di Sofia "St. Kliment Ohridski"), Svetlana Slavkova (Università di Bologna, Campus di Forlì), Georgi Hristovski (Università di Lisbona), Russka Stančeva (Istituto di Lingua Bulgara, Accademia Bulgara delle Scienze), Andreana Eftimova (Università di Sofia "St. Kliment Ohridski"), Denica Dimitrova (Università di Sofia "St. Kliment Ohridski"), Katažina Popova (Università di Burgas "Prof. Asen Zlatarov"), Sofia Micova (Università Sudorientale "Neofit Rilski").

Il programma scientifico è proseguito con le relazioni dell'area tematica "Progetti letterari e culturali. Antropologia e folklore". Ivica Bakovič ha introdotto il pubblico al corso sul cinema bulgaro organizzato all'Università di Zagabria. Ginka Bakardjieva, docente di lingua bulgara all'Università Charles di Praga, ha presentato le sue osservazioni nel campo della traduzione dei nomi propri. Veneta Jankova (Università di Budapest, ELTE) e Maria Žereva (Università St. Kliment Ohridski) hanno parlato dell'immagine dei bulgari e della lingua bulgara in Ungheria, mentre Grigor Grigorov (Università di Szeged) ha parlato delle ricette mediche trovate nei manoscritti bulgari medievali.

Una sessione speciale è stata dedicata alle relazioni degli studenti che studiano il bulgaro o un'altra lingua slava. Alla sessione ha partecipato Rebecca Gigli, attualmente dottoranda in russo presso l'Università di Sofia. Kliment Ohridski"; Federico Donadio, studente presso l'Università "L'Orientale"; Fabio Ashtar Telarico ex-studente de "L'Orientale" specializzando presso l'Università di Graz "Karl Franz" (Austria); Karina Topovič del dottorato di lingua bulgara dell'Università di Melitopol; nonché, sotto la supervisione di Genčo Banev, gli studenti dell'Università di Atene Manolis Maragos, Anti Karahiti, Ekaterini Maragoudakis, Alfa Husainova, Chrysula Kiritsu, Sevastiani Danali.

La diversità degli approcci dei partecipanti alla conferenza internazionale sugli studi bulgari è stata impressionante. Tuttavia, ciò che più conta è che la conferenza ha fornito un'opportunità costruttiva di dialogo e di scambio di esperienze e opinioni, stabilendo così un legame tra le aree più diverse nello studio diacronico e sincronico della cultura e della letteratura bulgara. Per l'importanza e la diversità dei temi affrontati e la natura multiforme della ricerca interdisciplinare svolta, l'evento è stato seguito con particolare interesse da studiosi e ricercatori, oltre che da studenti, laureandi e specializzandi delle università italiane, che, seppur a distanza, hanno partecipato attivamente alle sessioni della conferenza.

Questa raccolta contiene alcuni dei lavori presentati durante la conferenza. Siamo grati al Ministero dell'Istruzione e della Cultura della Repubblica di Bulgaria per il sostegno finanziario alla pubblicazione di questa raccolta.